

GÖLLER BÖLGESİ VE PRİZREN BÖLGESİ İÇİN BÖLGESEL DENGESİZLİKLERİ GİDERMEDE ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİNİN ARAŞTIRILMASI, KARŞILAŞTIRILMASI VE MODELENDİRİLMESİ*

SEARCHING, COMPARING AND MODELING POTENTIAL OF ALTERNATIVE TOURISM FOR CORRECTING REGIONAL INEQUALITIES FOR LAKES REGION AND PRIZREN REGION

Yrd. Doç. Dr. Zafer YILDIZ¹
Yrd. Doç. Dr. Ayşe DURGUN KAYGISIZ²
Yrd. Doç. Dr. Dilek MEMİŞOĞLU³

ÖZET

Bir bölgede turistik faaliyetlerin gelişmesi için öncelikle bölge halkının, özel sektör yatırımcılarının ve kamu sektörünün o bölgede turistik arz potansiyelinin var olduğuna ve bu potansiyelin harekete geçirilmesi halinde bölge ve ülke ekonomisine katkılar sağlayacağına inanması gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada bölge halkının turizme yönelik bakış açısını, turizmi ekonomik kalkınmaya destek olacak bir sektör olarak görüp görmediğini tespit etmek ve turizmin geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin ortaya koyulması ile ilgili olarak tutum ölçümü yapılmaya çalışılmıştır. Elde edilen tüm sonuçlar neticesinde de hem Göller bölgesi için hem de Prizren bölgesi için turizm ve bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiyi gösteren başlangıç ve sonuç modelleri oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Bölgesel Kalkınma, Göller Bölgesi, Kosova, Prizren.

Jel Kodları: C38, R58, R59.

ABSTARCT

For a development of touristic activities in a region, first of all, inhabitants, private sector investors and public sector in that region should have faith in existence of the potential of tourism supply and activation of this potential will have contributions to the regional and national development. For this reason, in this study inhabitants' point of view to tourism, whether they accept tourism support the economic development or not and the necessary precautions that need to be taken for development of tourism are tried to be defined. The results, reached after the study, for both Lakes region and Prizren region initial and result models are created that shows the relation between tourism and regional development.

Key Words: Tourism, Regional Development, Lakes Region, Kosova, Prizren.

Jel Codes: C38, R58, R59.

* Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi bünyesinde yapılan 2662-M-10 numaralı münferit projeden yararlanılarak yapılmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, zaferyildiz@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, aysedurgun@sdu.edu.tr

³ İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, dmemisoglu@yahoo.com

1. GİRİŞ

Türkiye ve Kosova, zengin turizm potansiyellerine sahip olan ama bu zengin potansiyellerden yeterince yararlanamayan iki ülkedir. Türkiye, ne dünya turizm pazarından ne de Akdeniz turizm pazarından yeterince pay alamamaktadır. Bununla birlikte başta yabancı turistlerin turizm tercihi ile ön plana çıkan ve klasik turizm olarak da nitelendirilen deniz, kum ve güneşe dayalı turizm faaliyetlerine de devam etmektedir. Kosova ise bağımsızlık mücadelesini yakın tarihte sonlandırmış bir ülke olması nedeniyle ekonominin her alanında ciddi boyutta desteğe ihtiyacı olan bir ülke durumundadır. Her iki ülkenin bünyelerinde bulundukları alternatif turizm potansiyeli ve bu potansiyelin yeterince değerlendirilememesi bakımından birbirine benzediklerini söylemek mümkündür.

Araştırmanın konusunu, Türkiye’de Göller bölgesi olarak da bilinen Isparta-Burdur illeri ile Kosova’da bulunan ve yine tıpkı Göller bölgesinde olduğu gibi zengin alternatif turizm potansiyeline sahip olan Prizren bölgesi oluşturmaktadır. Her iki bölgenin de turizme kazandırılması ve zengin turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi halinde hem bölge hem de ülke ekonomileri için önemli ekonomik ve sosyal katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2. GÖLLER BÖLGESİ ve PRİZREN BÖLGESİ TURİZM ARZ POTANSİYELİ

2.1. Isparta İli Alternatif Turizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Turizm sektörü, oluşturduğu katma değer ve sermaye birikimi sayesinde, diğer pek çok sektörün yanında sanayi sektöründe yapılacak yeni yatırımlar için de kaynak oluşturabilme kapasitesine sahip olan bir sektördür. Dolayısıyla gelişmiş bir turizm sektörü ile oluşturulan yüksek katma değer ve sermaye birikimi, sanayileşmenin itici gücü olarak kullanılabilir. Göller bölgesinde yer alan Isparta ili de sanayileşme hamlesini henüz gerçekleştirmediği için ekonomik yapısı ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir yapı sergilemektedir. Bununla birlikte Isparta, çok zengin alternatif turizm potansiyeline sahiptir ve bu potansiyelinin değerlendirilmesi durumunda sanayileşmenin gereği olan sermaye birikiminin sağlanabilmesi konusunda ciddi rol oynayabilecek düzeydedir (Alagöz, 2003:69).

Isparta ili turizm çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Gölden dağa, yayladan mağaraya ve macera turizmine kadar turizm yönünden pek çok çeşitlilik gösteren Isparta, önemli bir turizm değeri taşımaktadır. İlde, Göl, Dağcılık, Kış Sporları, Mağara, Rafting, İnanç, Tarih, Av ve Yaban Hayatı, Kuş Gözlemciliği ve Kültür Turizmi çeşitleri bulunmaktadır. Isparta’nın bir gülcülük ve halıcılık merkezi oluşu ayrı bir değer taşımakta ve Isparta’ya ayrı bir önem kazandırmaktadır. Dünyada tek halı borsası Isparta’da oluşmaktadır ve el sanatları yanında gül mamulleri ve gül parfümericiliği “Bavul Turizmi” imkânlarını oluşturmaktadır. Bunların yanında lokasyon olarak Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya gibi dört büyük ilin birbirine bağlandığı merkezi bir konumda yer alan Isparta gerek doğal, gerekse tarihi özellikleriyle turizm arz kaynakları açısından zengin bir nitelik barındırmaktadır. Tüm bu olumlu yönlere karşılık, bölgenin arz kaynakları özellikle de alternatif turizm imkânları fazla olmasına rağmen turistik talebin sadece Mayıs, Haziran, Eylül ve Ekim aylarına yayıldığı görülmektedir. Bu durum, ürün yönetiminde bir problem olduğuna işaret etmektedir. Doğal, tarihi ve kültürel olanakları ile çeşitlilik arz eden bir turistik ürün niteliğindeki bölgenin potansiyeli, ise küçük ve orta ölçekli konaklama tesislerinin sunmuş olduğu çeşitli hizmetlerle zenginleşmektedir (Dinçer, Koç, 1998:220).

Isparta ilinde alternatif turizm potansiyeli özelliği taşıyan ve değerlendirilmeye hazır olan turizm türleri şunlardır (Turizm Bakanlığı, 2003: 1240-1260; İTO, 1997: 3; Isparta Kültür

ve Turizm Müdürlüğü, 2006; Yıldırım, Yaman, 2001, 97-104; Soley, 1998: 87; <http://www.isparta.turizm.gov.tr>):

- Doğa Turizmi Olanakları
- Yayla Turizmi
- Dağ Turizmi
- Su Sporları ve Akarsu Turizmi
- Mağara Turizmi
- Göl Turizmi
- Bisiklet Turizmi
- Yaban Hayatı ve Av Turizmi
- Tarih Turizmi Olanakları
- İnanç Turizmi Olanakları
- Spor Turizmi Olanakları
- Eko Turizm Olanakları
- Rekreasyonel Turizm Olanakları
- Sağlık Turizmi Olanakları
- Fuar, Festival ve Kongre Turizmi Olanakları
- Kamp ve Karavan Turizmi
- İpek Yolu Projesi

2.2. Burdur İli Alternatif Turizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Burdur ilinin ilk adı Polydorion olarak bilinmektedir. M.Ö. 7500–8000 yılları arasında yerleşim alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 1500 yıllarında Hitit egemenliğinde bulunan Burdur ve dolayları M.Ö. 1200 yıllarından sonra sırayla Frigya, Lidya, Pers ve Makedonyalıların eline geçmiştir. Makedonya İmparatorluğu parçalanınca, Bergama Krallığına, daha sonra da Roma'ya katılmıştır. M.S. 395 yılında Roma ikiye bölününce Burdur Bizans toprakları içinde kalmıştır (Evliyaoğlu, 1994:73). Burdur İli; tarihi hadiselerde bilhassa Psidia, Roma ve Selçuklular devrinde de bir geçit alanı olarak kullanılmıştır. Burdur ili, geçmişte olduğu gibi günümüzde de ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan önemli bir transit merkezi durumundadır ve bu durum ilin turizm potansiyelini de etkilemektedir. Batıdan, Orta Anadolu'dan Akdeniz'e hatta Fethiye gibi Güney Ege sahillerine giden bütün yollar Burdur İli'nden geçer.

Burdur ilinde turizm potansiyeli; doğal ve tarihi zenginlikleri, iklimi, folkloru, tarımı, tabiatı ile birçok bölgemizden daha avantajlı bir konumdadır. Türkiye turizmde önemli bir yere sahip olan Akdeniz, Ege ve Orta Anadolu Bölgeleri arasında tabiat güzellikleri, tarihi zenginlikleri ve folklor olmak üzere üç büyük turizm unsuru burayı bir turistik cazibe merkezi haline getirmektedir. Burdur, Göller Bölgesinin karakteristiğini en güzel şekilde yansıtan bir ilimizdir.

Burdur ilinde alternatif turizm potansiyeli özelliği taşıyan ve değerlendirilmeye hazır olan turizm türleri şunlardır (<http://www.burdur.gov.tr>; <http://www.burdurkulturturizm.gov.tr>):

- Doğa Turizmi Olanakları
- Yayla Turizmi

- Akarsu Turizmi
- Mağara Turizmi
- Göl Turizmi
- İnanç Turizmi Olanakları
- Tarih Turizmi Olanakları
- Kültür Turizmi Olanakları
- Rekreasyonel Turizm Olanakları

2.3. Prizren Bölgesi Alternatif Turizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Türk ve Osmanlı eserlerinin yoğun bir şekilde bulunduğu bu bölge Kosova'nın kültür başkenti olarak kabul edilmektedir. Buna paralel olarak üç ayrı dini simgeleyen Sinan Paşa Cami, Aziz Djordje Ortodoks Kilisesi ve Yardımsever Ana Katolik Katedrali'ni de bölgede aynı anda görmek mümkündür (Prizren, 2011:10). Kültür turizmi, dağ turizmi, kırsal turizm, alternatif ve eko turizm, sınır ötesi ve bölgesel turlar, diğer geziler, sportif (bisiklet, yürüyüş, trekking, climbing, macera) turizm gibi turizm türlerinin yapılabildiği bölgenin turizm değerlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (<http://prizren360.com/tr/what-to-visit/rekreasyon>):

- İnanç Turizmi Olanakları
- Tarih Turizmi Olanakları
- Kültür Turizmi Olanakları
- Mağara Turizmi Olanakları
- Rekreasyonel Turizm Olanakları
- Spor Turizmi Olanakları

3. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI ve YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Deniz, kum ve güneş turizmine yönelik talep azalmamakla birlikte alternatif turizm türlerine olan talep artmaktadır. Bu doğrultuda ortaya çıkan yeni turistik talebin isteklerine uygun yeni destinasyonların faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın temel amacı da yeni turizm destinasyonlarının hayata geçirilmesi sonucunda turizmin ülke ve bölge ekonomisi üzerindeki canlandırıcı etkisinin ne oranda olacağını ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın bağımsız değişkenini Göller bölgesi ve Prizren bölgesi alternatif turizm potansiyeli, bağımlı değişkenini ise ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyleri oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın kapsamını Göller bölgesi (Isparta, Burdur) ve Prizren bölgesi halkı oluşturmaktadır. İlgili bölgelerin seçim nedeni, zengin alternatif turizm potansiyeli olmasına rağmen yetersiz yatırım sebebiyle bu potansiyelin ülke turizmine kazandırılmamış olmasıdır. Araştırmada bölge halkının seçilme nedeni ise, bir bölgede turizm faaliyetinin başlaması için öncelikle o bölgenin ev sahibi mesabesinde olan bölge halkının bu faaliyeti yeterince benimsemesi gerektiğine olan inançtır. Zira bölge halkının turizm sektörüne olan bakış açısı sonraki faaliyetler için ilk adımı oluşturacaktır. Anket uygulanacak denekler rastgele seçim yöntemine göre belirlenmiştir. Göller bölgesi olarak

ifade edilen Isparta ve Burdur illeri için il merkezlerinde 750 anket, Kosova-Prizren bölgesinde ise 100 anket yapılması planlanmıştır. Bu sayede her iki bölge için toplam 850 anketlik bir örneklem seçimi yapılmıştır. Isparta ve Burdur illerinden oluşan Göller bölgesi anketleri profesyonel destek alınarak firma aracılığı ile yüz yüze görüşme suretiyle yapılmıştır. Ancak anketlerin 60 adedi hatalı doldurmalar sebebiyle geçersiz kabul edilerek Göller bölgesi için yapılan anket sayısı toplam 690 olarak gerçekleşmiştir. Kosova-Prizren bölgesi için ise bölgeye gidilerek bizzat projede görev alan akademisyen araştırmacılar tarafından anket yapılmıştır. Prizren için 100 anket yapılması hedeflenmiş ise de, 6 adet anket hatalı doldurma sebebiyle geçersiz sayılmış ve bu rakam 94 olarak gerçekleşmiştir. Prizren bölgesi katılımcılarının büyük bir kısmı “Prizren Esnaf ve İşadamları Derneği” üyelerinden oluşmaktadır. Böylece bölgede girişimci durumunda olan ve turizm sektörüne yatırım yapabilecek kapasiteye sahip olan insanların görüş ve düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Sonuç olarak Göller bölgesi ve Prizren bölgesinde toplam 784 adet anket yapılmış ve sağlıklı veriler elde edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için öncelikle teorik çerçeveden yararlanılarak bölgede yapılacak anketler için deneklere sorulacak sorular hazırlanmış ve bu soruların güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ardından anketler çoğaltılarak firma yetkililerine verilmiş ve Göller bölgesi ile ilgili aşama bu şekilde tamamlanmıştır. Kosova bölgesinde yapılacak anketler için de aynı yol izlenmiş fakat bölgeye bizzat gidilerek anketler projede görev alan akademisyenler tarafından yapılmıştır. Elde edilen bulgular SPSS paket programına uygun şekilde girilmiş ve amaç doğrultusunda analizler yapılmıştır. Yapılan analizler ışığında her iki bölge için de model önerisi geliştirilmiş ve bu konuda pratik öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Veri toplamak için hazırlanan anketlerde 10 adedi demografik 34 adedi likert olmak üzere toplam 44 soru yer almıştır. Anket soruları dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümdeki sorular demografik sorulardan, ikinci bölümdeki sorular bölge halkının turizmin gelişmesinin ekonomik etkileri hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye yönelik sorulardan, üçüncü bölümdeki sorular bölgenin turistik talebini belirlemeye yönelik sorulardan, dördüncü bölümdeki soruları ise bölgede turizmin gelişmesinin ortaya çıkaracağı avantaj ve dezavantajlarla ilgili olarak bölge halkının tutumunu ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Likert ölçeğine göre hazırlanan sorular “1- Kesinlikle Katılıyorum, 2- Katılıyorum, 3- Kısmen Katılıyorum, 4-Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde kodlanmıştır.

Anketlerin geri dönüşü ile birlikte elde edilen veriler SPSS 17. for Windows paket programına işlenmiş ve bu program üzerinden deneklerin tutum yoğunluklarını belirlemeye yönelik olarak frekans analizi, bölgenin turizm avantaj ve dezavantajları ile ilgili 6 düşüncenin anlamlı bir şekilde faktörler altında toplanmasını ölçen (Kalaycı, 2006.321) ve çalışmanın ana hipotezini oluşturan bağımlı değişken (Göller bölgesi ve Prizren bölgesinin sosyal ve ekonomik kalkınması) ve bağımsız değişken (Göller bölgesi ve Prizren bölgesi alternatif turizm potansiyeli) arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik korelasyon temelli faktör analizi ve deneklerin tutum uyumunu ölçen Corsstab analizi olmak üzere temel üç istatistikî analiz yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Özelliklere İlişkin Sonuçlar

Her iki bölgede de ankete katılan deneklerin çoğunluğu üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip bulunmaktadır. Cinsiyet açısından Göller bölgesinde ankete katılanların üçte biri kadınlardan oluşurken, Prizren bölgesinde ankete katılanların yarısını kadınlar oluşturmaktadır. İki bölgede de denekler orta gelir düzeyine sahiptirler. Göller bölgesindeki katılımcıların çoğunluğu bekar iken, Prizren bölgesindeki katılımcıların çoğunluğu evlidir. Deneklerin mesleki durumları incelendiğinde her iki bölgede de (Göller Bölgesi: %37,4, Prizren Bölgesi: %43,6) işsizlik oranının yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Frekans Dağılımına İlişkin Sonuçlar

Birinci aşamada her iki bölgede de bölge halkının bölgelerinde turizm sektörünün gelişmesi halinde, ekonomik ve sosyal kalkınmanın hangi unsuru üzerinde etkili olacağına dair tutum ve düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak sorulan sorulara verilen cevaplar test edilmiştir. Anketin tamamı için, kesinlikle katılıyorum-katılıyorum- kısmen katılıyorum cevapları olumlu olarak kabul edilmiştir. Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te verilen yüzdeler ve frekanslar bu üç cevabın toplamından oluşmaktadır.

Tablo 1: Turizmin Gelişmesi Sonucunda Bölgede Oluşacak Değişimler

Turizmin Gelişmesi Sonucunda Bölgede Oluşacak Değişimler	Göller Bölgesi		Prizren Bölgesi	
	Sayı	%	Sayı	%
Döviz girişi artar.	641	92,6	87	92,9
Yabancı sermaye girişi artar.	607	88	85	90,4
Yeni yatırımlar gerçekleşir.	626	90,6	91	96,8
Kişi başına milli gelir artar.	688	86,6	77	81,9
Yeni istihdam olanakları oluşur.	637	92,3	84	89,4
Altyapı ve üstyapı imkanlarının gelişmesine yardımcı olur.	614	89	84	89,4
Tarım sektörünün gelişmesini sağlar.	492	71,3	69	73,3
Diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkı azalır.	626	86,4	84	89,4
Bölge sosyal açıdan kalkınır.	613	88,8	85	90,4
Doğal kaynakların korunmasına yönelik duyarlılık artar.	580	84	88	93,6
Tarihi ve turistik varlıkların korunmasına yönelik farkındalık artar.	591	85,6	84	89,4
Çevre bilinci artar.	592	85,8	87	92,6

Bu noktada gözlenmiştir ki, hem Göller bölgesi hem de Prizren bölgesi halkı, anket uygulamasına vermiş oldukları cevaplarla turizm sektörünün bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmalarına destek olacağı fikrini en yüksek düzeyde kabul etmekte ve desteklemektedirler. Yapılan bu analizlere göre Göller bölgesi ve Prizren bölgesi aynı zamanda verilen cevapların frekans dağılımları açısından da büyük benzerlik göstermektedir. Her iki bölge halkı, bölgelerinde turizm sektörünü döviz girişi, yabancı yatırım, turizm yatırımı, çevre bilinci, bölge halkı geliri, sosyal ve ekonomik kalkınma ve diğer bölgelerle aralarında bulunan gelişmişlik farkının giderilmesinde etkin rol oynayabilecek bir sektör olarak görmektedir. Dolayısıyla turizm sektörü ile ilgili olarak bölge halkının en üst düzeyde olumlu bakış açısına sahip olduğu ve bölge halkı olarak turizm sektörüne ev sahipliği yapma noktasında istekli oldukları gözlenmektedir.

Tablo 2: Bölgeye Yönelik Turist Talebini Arttırıcı Önlemler

Bölgeye Yönelik Turist Talebini Arttırıcı Önlemler	Göller Bölgesi		Prizren Bölgesi	
	Sayı	%	Sayı	%
Yeterli tanıtımın yapılması.	644	93,4	86	91,5
Ulaşım imkanlarının geliştirilmesi.	629	91,2	86	91,5
Alt yapı olanaklarının geliştirilmesi.	621	90	87	92,5
Turiste yönelik eğlence olanaklarının geliştirilmesi.	621	90	84	89,4
Turistik tesis sayısının arttırılması.	627	90,8	81	86,2
Hizmet kalitesinin arttırılması.	632	91,6	83	88,3
Nitelikli personel istihdam edilmesi.	625	90,6	74	78,8
Turizme yönelik eğitim kurumlarının varlığı.	603	87,4	78	82,9
Bölge halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesi.	588	85,2	81	86,3

İkinci aşama, Göller bölgesi ve Prizren halkının turizm sektörünün bölgelerinde niçin gelişmediğinin veya nasıl geliştirilebileceğine yönelik düşüncelerinin analiz edildiği aşama olmuştur. İfadelere katılım oranlarına bakıldığında yine birinci aşamada olduğu gibi hem benzerlik göstermekte hem de katılım oranları arasında büyük farklar bulunmamaktadır. Her iki bölge halkı da turistik talebin arttırılabilmesi için alınması gereken tedbirleri büyük oranda ve aynı düzeyde tespit etmekte ve alınacak tedbirler sayesinde turistik talebin artacağına olan inançlarını ortaya koymaktadırlar.

Üçüncü aşama analizler ise, bir bölgede turizmin gelişmesinin yol açacağı etkilerin neler olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Hem Göller bölgesi katılımcılarına hem de Prizren bölgesi katılımcılarına, bölgelerinde turizmin gelişmesi halinde beklenti içinde oldukları olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğunu belirlemeye yönelik sorular sorulmuş ve bu sorulara verilen cevaplar test edilmiştir.

Tablo 3: Bölgede Turizmin Gelişmesine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Beklentiler

Bölgede Turizmin Gelişmesine Yönelik Beklentiler	Göller Bölgesi		Prizren Bölgesi	
	Frekans	%	Frekans	%
Gıda malları fiyatları artar.	601	87,2	85	90,4
Eğitim sektörü olumlu etkilenir.	554	80,3	77	81,9
Trafik sorunu artar.	604	87,6	79	84
Çevre kirliliği artar.	579	84	76	80,9
Bölgeye yönelik göç artar.	604	87,6	64	68,1
Suç oranı artar.	541	78,4	59	62,7
Bölgede kültürel yapı bozulur.	548	79,4	52	55,3

Üçüncü aşaması yapılan bu analizlerin frekans ile ilgili bölümü burada sona ermektedir. Yapılan analizler sayesinde bölge halklarının turizm sektörüne bakışı, turizmin gelişmesi için alınması gereken tedbirler ve turizm ile ilgili olarak endişeleri noktasında tutum ölçümleri gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda bölge halklarının turizm sektörünü bölgesel kalkınma için destekleyici bir sektör olarak gördükleri böylece ortaya konmuş olmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN BAŞLANGIÇ ve SONUÇ MODELLERİ

Bu bölgelerdeki alternatif turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi ile birlikte bölgelerin kalkınması için gerekli olan dinamiklerin ivme kazanacağı ve bu sayede bölgesel kalkınma için alternatif turizm potansiyelinin itici rol oynayacağı hipotezi temel hipotezimizi

oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bundan sonraki analizler, Göller bölgesi ve Prizren bölgesinin sahip olduğu alternatif turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi ile bölgelerin ekonomik kalkınması arasında ilişki olup olmadığının tespitine yönelik olarak yapılmıştır.

5.1. Prizren Bölgesi Başlangıç ve Sonuç Modeli

Prizren bölgesi katılımcılarından elde edilen veriler faktör analizine tabi tutulmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett's testlerinin analize uygunluğu %67,9 olarak elde edilmiştir. Buna göre veri seti faktör analizi yapmaya “iyi” derecede uygun görünmektedir.

Tablo 4: KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,679
Approx. Chi-Square		111,251
Bartlett's Test of Sphericity	df	15
	Sig.	,000

Tablo 5: Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% Variance	Cumulative	Total	% Variance	Cumulative	Total	% Variance	Cumulative
1	2,514	41,904	41,904	2,514	41,904	41,904	1,889	31,477	31,477
2	1,066	17,775	59,678	1,066	17,775	59,678	1,692	28,202	59,678
3	,835	13,923	73,602						
4	,728	12,129	85,731						
5	,496	8,269	94,000						
6	,360	6,000	100,000						

Tablo 5’de görüldüğü üzere özdeğer istatistiği 1’den büyük olan iki faktör söz konusudur. Birinci faktör toplam varyansın %31,447’sini açıklamaktadır. Her iki faktör toplandığında ise toplam varyansın %59,678’ni açıklamaktadır. Yani analiz sonunda toplam faktörler anlamlı bir şekilde iki faktör altında toplanmıştır. Bundan sonraki analizler bu iki faktöre göre yapılmış ve modeller bu çerçevede hazırlanmıştır. Bu iki faktör altında toplanan değişkenler ise Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Döndürülmüş Faktör Matrisi

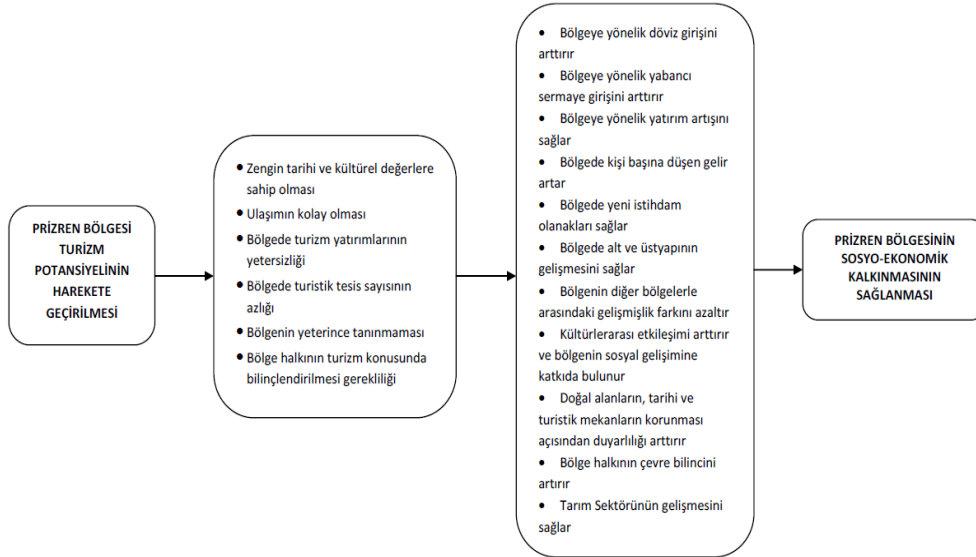
	Component	
	1	2
1.Zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması.	,826	-,017
2.Ulaşımın kolay olması.	,816	,176
3.Bölge halkı turizm konusunda bilinçlendirilmesi halinde turizmin gelişebilmesi.	,604	,410
4.Bölgedeki turistik tesis sayısının azlığı.	,241	776
5. Bölgedeki turizm yatırımlarının yetersiz olması.	-,081	,705
6. Bölgenin yeterince tanınmamış olması.	,334	,627

Yukarıda yapılan analizin amacı, 6 farklı değişkeni anlamlı bir şekilde açıklayabilen faktörler altında toplayabilmektir. Döndürülmüş faktör matrisi (Rotated Component Matrix) faktör analizinin nihai sonucudur. Bir değişken hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük aralığa sahipse bu durum o değişkenin o faktörle yakın ilişki içinde olduğunu ve o faktörün altında anlamlı bir şekilde toplanabileceğini göstermektedir. Buna göre Prizren bölgesinin zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması, bölgeye ulaşımın kolay olması ve bölge halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesi halinde turizmin gelişme

kaydetmesi 1. Faktör grubunu oluşturmaktadır. Bölgede turistik tesis sayısının az olması, turizm yatırımlarının yetersiz olması ve bölgenin yeterince tanınmıyor olması ise 2. Faktör grubunu oluşturmaktadır. 1. Faktör grubu “dışsal faktörler”, 2. Faktör grubu ise “içsel faktörler” olarak ifade edilecektir.

Buna göre Prizren bölgesi alternatif turizm potansiyeli harekete geçirildiği takdirde Prizren bölgesine yönelik olarak döviz girişinin artması, yabancı sermaye girişinin sağlanması, turistik yatırımın artması, bölgede kişi başına düşen gelirin artması, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, altyapı ve üstyapı gelişiminin sağlanmasına katkıda bulunulması, tarım ve sanayi sektörlerinin gelişimine katkıda bulunulması, Prizren bölgesinin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgede kültürler arası etkileşimin sağlanması, bölge halkının ev sahipliği yaptığı turizm değerlerine yönelik koruma bilincinin artmasına katkı sağlaması ve çevre bilincini artırması gibi bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunacak değişkenlerin harekete geçmesi sağlanacak ve sonuçta bölgenin sahip olduğu turizm değerleri bölgenin kalkınması için etkin bir araç olarak kullanılabilir. Aşağıda anketlerden elde edilen veriler ışığında bu ilişkiler başlangıç modeli olarak verilmektedir.

Şekil 1: Prizren Bölgesi Başlangıç Modeli

Başlangıç modelinde verilmiş olan ilişkilerin ne yönde olduğunu belirlemek ve sonuç modeline ulaşmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Pearson Correlation ifadesinin değeri “r” ile ifade edilir ve - 1 ile + 1 arasında bir değer alır. Burada ilişkinin yönünü “r”nin işareti, derecesini ise katsayının büyüklüğü belirler. Eksi değerler bir değişken artarken diğerinin azaldığını, artı değerler ise her iki değişkenin aldığı değerlerin birlikte artış ve azalış gösterdiğinin göstergesidir (Eymen, 2007:100). Korelasyon analizinde %1 ve %5 önem seviyelerinde (**) ile işaretli değerler %1 önem seviyesinin, (*) işaretli değerler ise %5 önem seviyesinin olduğunu fakat ilişkinin çok güçlü olmadığını göstermektedir. %1 önem seviyesinde yani 0,01’den küçük değerler, %5 önem seviyesinde ise r değerinin 0,05’den küçük olduğu durumlarda Ho hipotezi reddedilirken, 0,05’den büyük olduğu durumlarda Ho hipotezi reddedilemez (Eymen, 2007:109).

Ho = değişkenler arasında ilişki yoktur

Ha = değişkenler arasında ilişki vardır

Prizren bölgesi için araştırmanın sonuç modelini oluşturmaya yönelik her iki faktör grubu ile bölgesel kalkınmanın belirleyici unsurları arasında ilişki olup olmadığı ile ilgili hipotez testleri aşağıdaki gibidir.

Faktör grubu ile “Bölgeye döviz girişi artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,387** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,805 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik yabancı sermaye girişi artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,439** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,532 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik yatırım artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,443** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,365 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölge halkının kişi başına düşen gelir artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,357** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,637 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede yeni istihdam olanaklarının yaratılması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,426** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,093 çok düşük anlamlılık değeri ile anlamlı olmadığı kabul edilmiştir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgenin alt ve üst yapı olanaklarının gelişmesi arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,439** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,143 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede tarım sektörünün gelişmesi arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,037 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,215* değeri ile (%5 seviyesinde) anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,218 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgenin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farkının azaltılması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,052 anlamlılık değeri ile anlamlı bir ilişki yok iken (Ha red) II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,364** anlamlılık değeri ile anlamlı ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede kültürlerarası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal kalkınmasına katkıda bulunması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,418** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,162 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

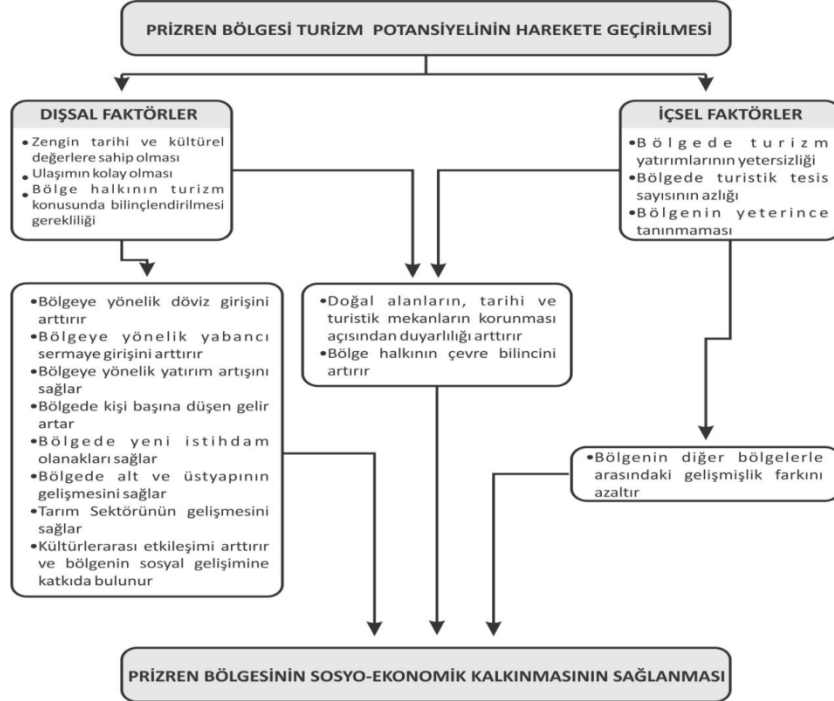
I. Faktör grubu ile “Bölgede doğal alanların korunması açısından bölge halkının duyarlılığının artması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,408** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,223 anlamlılık değeri ile anlamlı ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlaması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,003 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,305** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,014 anlamlılık derecesinde 0,253* anlamlılık değeri ile (%5 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

Prizren bölgesi sonuç modeline göre, Kosova-Prizren bölgesi turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi, dışsal ve içsel faktörler aracılığıyla Prizren bölgesinin sosyal ve ekonomik kalkınmasının sağlanması için gerekli olan değişkenlere ivme kazandırmakta ve bu sayede bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması için önemli katkılar sağlayabilecek bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prizren bölgesi turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi için yapılan analizler sonucunda değişkenler iki faktör altında anlamlı bir şekilde toplanmıştır. Buna göre, Prizren bölgesinin zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması, bölgeye ulaşımın kolay olması ve bölge halkının turizm sektörü hakkında bilinçlendirilmesi gerektiği “dışsal faktörler”i oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle dışsal faktörler Prizren bölgesinin sahip olduğu turizm avantajlarını ortaya koyan bir faktör grubu oluşturmaktadır. Diğer taraftan bölgede turizm yatırımlarının olması gerekenin çok altında olması, bölgede turistik tesis sayısının az olması ve bölgenin diğer bölge ve ülkeler tarafından yeterince tanınmıyor olması ise “içsel faktörler” olarak tanımlanan ve bölgenin turizm sektörünün gelişmesinin önündeki engelleri oluşturan faktör grubunu ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 2: Prizren Bölgesi Sonuç Modeli

Anket katılımcılarının verdikleri cevaplar neticesinde yapılan analizler, her iki faktör grubunun harekete geçirdiği bölgesel kalkınma değişkeninin farklı olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Yani dışsal faktörler ile içsel faktörler, Prizren bölgesinin ekonomik ve sosyal

kalkınmasının sağlanmasında ihtiyaç duyulan kalkınma dinamiklerini farklı farklı harekete geçirmektedir. Buna göre Prizren bölgesinde dışsal faktörlerin hareketlenmesi ile turizm sektörünün gelişmesine bağlı olarak bölgeye döviz girişinin artacağı, bölgeye yabancı sermaye girişi olacağı, bölgede turizm sektörüne yönelik yatırım artışının sağlanacağı, bölge halkının gelirinin artacağı, bölgede işsizlik sorununa bir çözüm olarak yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkacağı, bölgenin altyapı ve üstyapı olanaklarının gelişeceği, bölgede tarımsal ürünlere olan talebin artmasına bağlı olarak tarım sektörünün gelişmesine katkı sağlayacağı ve bölgeye gelen yabancı turistler sayesinde kültürlerarası etkileşimin artması sonucu bölgenin sosyal gelişimine katkı sağlayacağı beklenmektedir. Sadece dışsal faktörlerin harekete geçmesi, bölgesel kalkınmanın sağlanması için gerekli olan 11 farklı değişkenden 8 tanesini tek başına hareketlendirebilmektedir. Prizren bölgesinde içsel faktörlerin hareketlenmesi ise (ki bu faktörler bölgede turizm sektörünün gelişmesini engelleyen unsurları ifade etmekte idi), sadece Prizren bölgesinin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farkının azaltılmasını sağlayabilmektedir. Bu nedenle içsel faktörler bölgesel kalkınmanın 11 farklı unsurundan sadece 1 tanesini tek başına hareketlendirebilmektedir. Ancak bir de hem dışsal hem de içsel faktörlerin eşanlı olarak ilişki içinde bulunduğu bölgesel kalkınma değişkenleri bulunmaktadır. Bunlar, Prizren bölgesinde bulunan doğal alanların, tarihi ve turistik mekanların korunmasına yönelik olarak halkın bilincinin artması ve bölge halkının çevre duyarlılığının yükselmesi gibi bölgenin sosyal kalkınmasına hizmet eden iki farklı değişkendir. Sonuçta Prizren bölgesi, sahip olduğu turizm arz potansiyelini harekete geçirdiği takdirde dışsal faktörler aracılığı ile 8, içsel faktörler aracılığıyla 1, hem içsel hem dışsal faktörler aracılığıyla 2 kalkınma dinamiğini hareketlendirmektedir. Böylece bölgenin sosyo-ekonomik açıdan - kalkınmasında ciddi rol oynayabilecek 13 faktör harekete geçirilmiş olmaktadır (Şekil 2). Bu 13 faktörün hareketlenmesi ise, Prizren bölgesinin ekonomik ve sosyal kalkınmasında etkili olmaktadır.

5.2. Göller Bölgesi Başlangıç Ve Sonuç Modeli

Öncelikle KMO ve Barlett testlerinin analize uygunluğu test edilmiştir. Test sonuçlarına göre faktör analizi için uygunluğu %87,5 (çok iyi) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: KMO ve Barlett testi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,875
Approx. Chi-Square		2032,728
Bartlett's Test of Sphericity	df	36
	Sig.	,000

Tablo 8'den anlaşılacağı üzere 2 faktör bulunmaktadır. 1. Faktör toplam varyansın %30,059'unu, her iki faktör toplandığında ise toplam varyansın %57,356'sını açıklamaktadır. Analiz sonucuna göre toplam faktörler anlamlı şekilde 2 faktör altında toplanmıştır. Bu değişkenler Tablo'9 da verilmiştir.

Tablo 8: Özdeğer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans yüzdesi

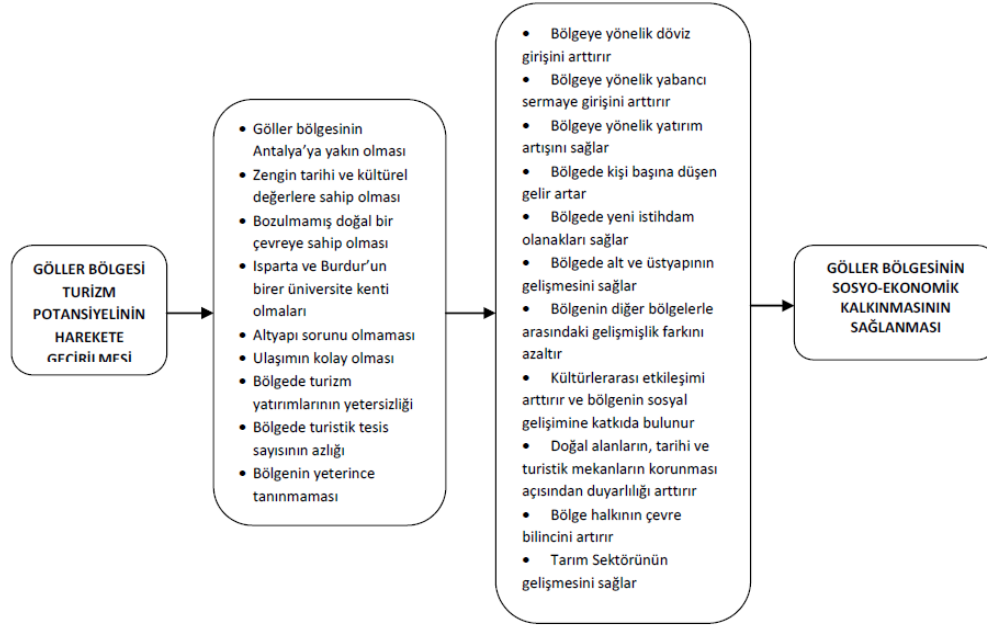
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,066	45,176	45,176	4,066	45,176	45,176	2,705	30,059	30,059
2	1,096	12,180	57,356	1,096	12,180	57,356	2,457	27,296	57,356
3	,813	9,032	66,387						
4	,677	7,526	73,913						
5	,560	6,217	80,130						
6	,537	5,969	86,099						
7	,514	5,715	91,814						
8	,373	4,146	95,960						
9	,364	4,040	100,000						

Tablo 9: Döndürülmüş Faktör Matrisi

	Component	
	1	2
1.Antalya'ya yakın olması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,679	,193
2. Zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,633	,070
3.Bozulmamış doğal bir çevreye dahil olması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,677	,349
4.Bölgenin üniversite kenti olması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,692	,275
5.Alt yapı sorununun olmaması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,677	,149
6.Ulaşımın kolay olması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir avantajdır.	,554	,464
7.Bölgede turizm yatırımlarının yetersizliği Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir dezavantajdır.	,262	,786
8.Bölgede turistik tesis sayısının azlığı Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir dezavantajdır.	,196	,844
9. Bölgenin yeterince tanınmaması Isparta ve Burdur turizminin gelişmesi açısından bir dezavantajdır.	,184	,806

Faktör analizi sonucuna göre, Göller bölgesinin üniversite kenti olması, Antalya gibi bir turizm merkezine yakın olması, bozulmamış doğal çevreye sahip olması, altyapı sorunu olmaması, zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması ve ulaşımın kolay olması, 1. Faktör grubunu oluşturan değişkenler olmuştur. Bölgede turistik tesis sayısının az olması, bölgenin yeterince tanınmaması ve bölgede turizm yatırımlarının yetersiz olması da 2. Faktör grubuna anlamlı bir şekilde dahil olmuştur. Prizren bölgesi için yapılan faktör analizinde olduğu gibi Göller bölgesinin değişkenlerinin de iki faktör altında toplanması nedeniyle, faktörlere aynı isimler verilerek karşılaştırmanın daha kolay yapılması amaçlanmıştır. Buna göre, 1. faktör grubu “dışsal özellikler”, 2. Faktör grubu ise “içsel özellikler” olarak ifade edilecektir.

Şekil 3: Göller Bölgesi Başlangıç Modeli

Göller bölgesi alternatif turizm potansiyeli harekete geçirildiği takdirde Göller bölgesine yönelik olarak döviz girişinin artması, yabancı sermaye girişinin sağlanması, turistik yatırımın artması, bölgede kişi başına düşen gelirin artması, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, alt ve üstyapı gelişiminin sağlanmasına katkıda bulunulması, tarım ve sanayi sektörlerinin gelişimine katkıda bulunulması, göller bölgesinin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgede kültürler arası etkileşimin sağlanması, bölge halkının ev sahipliği yaptığı turizm değerlerine yönelik koruma bilincinin artmasına katkı sağlaması ve çevre bilincini arttırması gibi bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunacak değişkenlerin ivme kazanması sağlanacaktır. Sonuç olarak bölgenin sahip olduğu turizm değerleri bölgenin kalkınması için etkin bir araç olarak kullanılacaktır. Anketlerden elde edilen veriler ışığında bu ilişkiler Şekil 3'te başlangıç modeli olarak verilmektedir.

Başlangıç modelinde verilmiş olan ilişkilerin ne yönde olduğunu belirlemek ve sonuç modeline ulaşmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizinden çıkan sonuçlar Prizren sonuç modelinde açıklandığı gibi aynı şekilde değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuç modelini oluşturmak için her iki faktör grubu ile bölgesel kalkınmanın belirleyici unsurları arasında ilişki olup olmadığı ile ilgili hipotez testleri aşağıdaki gibidir.

Göller bölgesi için araştırmanın sonuç modelini oluşturmaya yönelik her iki faktör grubu ile bölgesel kalkınmanın belirleyici unsurları arasında ilişki olup olmadığı ile ilgili hipotez testleri aşağıdaki gibidir.

I. Faktör grubu ile "Bölgeye döviz girişi artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır" hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,343** değeri ile anlamlı ilişki var iken(Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,367** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik yabancı sermaye girişi artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,315** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,307** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik yatırım artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,357** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,296** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölge halkının kişi başına düşen gelir artışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,230** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,173** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede yeni istihdam olanaklarının yaratılması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,339** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,344** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgenin alt ve üst yapı olanaklarının gelişmesi arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,343** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,313** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede tarım sektörünün gelişmesi arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,241** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,040 anlamlılık değeri ile anlamlı değildir (Ho kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgenin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farkının azaltılması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,318** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,234** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgede kültürlerarası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal kalkınmasına katkıda bulunması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,373** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,324** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

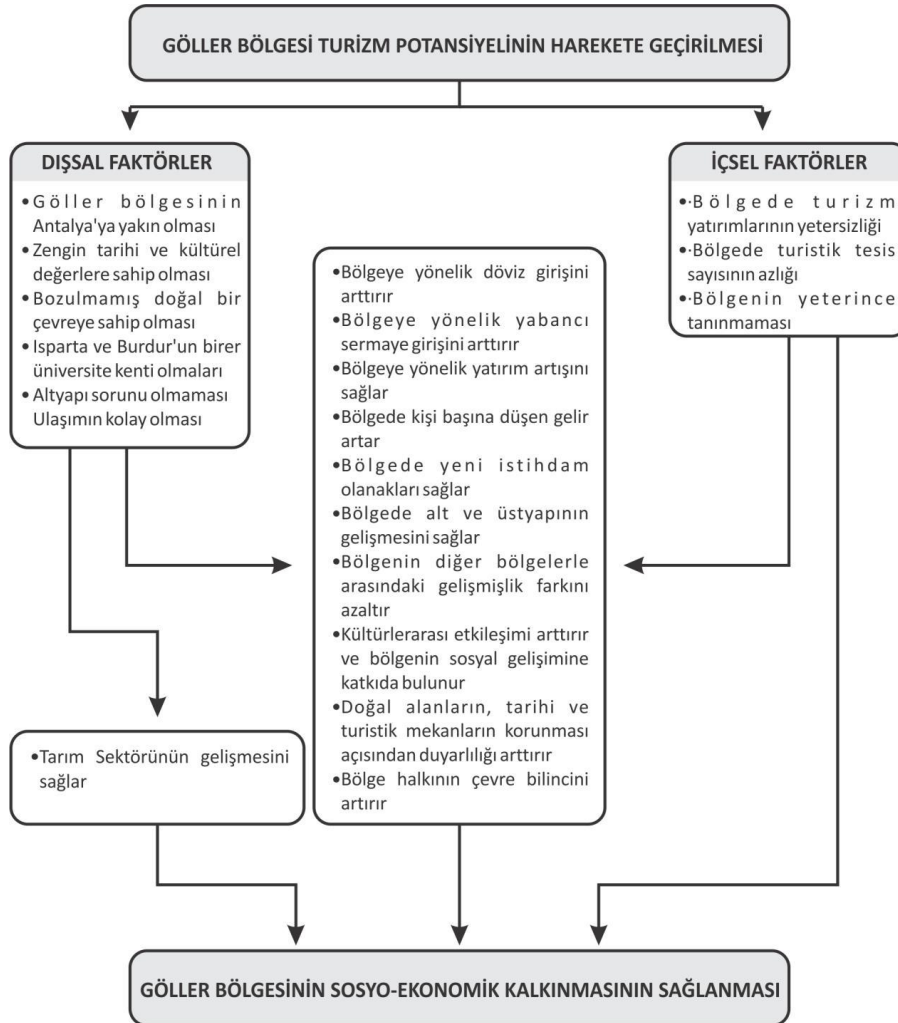
I. Faktör grubu ile “Bölgede doğal alanların korunması açısından bölge halkının duyarlılığının artması arasında pozitif yönlü ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde 0,412** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,204** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

I. Faktör grubu ile “Bölgeye yönelik çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlaması arasındaki ilişki vardır” hipotezinin 0,000 anlamlılık derecesinde ve %1 önem seviyesinde

0,376** değeri ile anlamlı ilişki var iken (Ha kabul), II. Faktör grubu ile de aynı hipotez 0,000 anlamlılık derecesinde 0,311** anlamlılık değeri ile (%1 önem seviyesinde) anlamlı bir ilişki vardır (Ha kabul).

Göller bölgesi araştırmasına katılan katılımcıların bölge ile ilgili olarak sorulan sorulara verdikleri cevaplara göre yapılan analizlerde bölgenin Türkiye'nin turizm lokomotif durumunda olan Antalya'ya yakın olması, zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olması, bozulmamış doğal bir çevreye sahip olması, Göller bölgesinde iki üniversitenin bulunması, bölgeye ulaşımın kolay olması ve bölgede altyapı sorununun olmaması “dışsal faktörler” olarak ifade edilen faktör grubunu oluşturmaktadır. Tıpkı Prizren bölgesinde olduğu gibi Göller bölgesi için de dışsal faktörler bölgenin turizm avantajını oluşturan faktörlerdir. Bölgede turizm yatırımlarının olması gerekenin çok altında olması, bölgede turistik tesis sayısının az olması ve bölgenin diğer bölge ve diğer ülkeler tarafından yeterince tanınmıyor olması ise “içsel faktörler” olarak tanımlanan ve bölgenin turizm sektörünün gelişmesinin önündeki engelleri ifade eden faktör grubunu oluşturmaktadır. Bu faktör grubu ise Prizren bölgesi faktör grubu ile birebir örtüşmektedir. Bu açıdan faktörlerin oluşumu bölge halklarının bakış açılarının birbirine çok yakın olduğunu göstermektedir.

Şekil 4: Göller Bölgesi Sonuç Modeli

Prizren bölgesi modelinden farklı olarak Göller bölgesi katılımcılarının bakış açısına göre, dışsal faktörlerin harekete geçirilmesi, sadece tarım sektörünün talep artışına bağlı olarak gelişmesini sağlayabilmektedir. İçsel faktörlerin hareketlenmesi ise, tek başına hiçbir kalkınma dinamiğini etkileyememektedir. Ancak her iki faktör grubu birlikte harekete geçirildiğinde, bölgeye döviz girişinin artacağı, bölgeye yabancı sermaye girişi olacağı, bölgede turizm sektörüne yönelik yatırım artışının sağlanacağı, bölge halkının gelirinin artacağı, bölgede işsizlik sorununa bir çözüm olarak yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkacağı, bölgenin altyapı ve üstyapı olanaklarının iyileşeceği, bölgeye gelen yabancı turistler sayesinde kültürlerarası etkileşimin artmasına bağlı olarak bölgenin sosyal gelişimine katkı sağlayacağı ve bölgenin diğer bölgelerle arasında bulunan gelişmişlik farkının azaltılmasını sağlayacağı görülmektedir.

Göller bölgesi, sahip olduğu alternatif turizm potansiyelini bölgesel kalkınma dinamiklerini harekete geçirmek için bir araç olarak kullanabilecek durumdadır. Turizm sektörü açısından sahip olduğu avantajların bulunduğu dışsal faktörler tek başına sadece tarım sektörünün gelişmesini sağlarken, içsel faktörler tek başına hiçbir kalkınma dinamiğini hareketlendirememektedir. Ancak her iki faktör grubu birlikte 10 farklı kalkınma dinamiğini hareketlendirebilmektedir (Şekil 4). Bu nedenle Göller bölgesinin turizm merkezli kalkınma modeli ile Prizren bölgesi turizm merkezli kalkınma modeli arasında fark vardır. Her iki bölgenin de turizm sektörünü bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasında bir dinamik olarak kullanması durumunda bu farkın göz önüne alınması gerekmektedir.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Genel anlamda bir ülkenin veya bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınması, sahip olduğu yer altı ve üstü kaynaklarına bağlıdır. Bir bölgenin sahip olduğu ekonomik ve beşeri sermaye, nüfus yoğunluğu, tarihi ve kültürel yoğunlaşmalar, bir diğer bölgeye karşı daha avantajlı konuma gelmesine de sebep olabilmektedir. Bahsedilen kaynakların yoğun olarak var olduğu bölgeler diğer bölgelere göre daha hızlı gelişebilir ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Ortaya çıkan bölgesel dengesizlikler, her ülkede veya aynı ülkenin farklı bölgelerinde kendi ekonomik ve toplumsal yapılarına uygun politika ve uygulama araçları ile ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır.

Bu aşamada turizm sektörü, sanayinin gelişmediği ve gelişebilecek sermayeye sahip olmadığı bölgeler için kalkınmada önemli rol oynayabilmektedir. Ancak turizm sektörünün hammaddesi bazen tarihi ve kültürel varlıklar, bazen de doğal, coğrafi ve iklime bağlı varlıklar olduğundan arz esnekliği oldukça düşük bir yapı sergilemektedir. Bu nedenle turizm hammaddesi olan bölgelerin ilk değerlendirmesi gereken yerel kaynak turizm sektörüdür. Türkiye’de Göller bölgesi olarak ifade edilen Isparta Burdur illeri ile Kosova’da Prizren bölgesi bu tür turizm hammaddesine sahip bölgelerdendir. Genel anlamda bir ülke veya bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sadece turizm sektörü ile sağlanabileceği kabul gören bir görüş değildir. Ancak turizm sektörü zaten var olan turizm arz potansiyelinin canlandırılmasıyla ekonomik ve sosyal kalkınma için gerekli olan sermaye birikiminin oluşturulmasında önemli rol oynayabilecek bir sektör durumundadır. Bu açıdan turizm sektörüne yardımcı sektör gözü ile bakılmalı ve değerlendirmeler bu bakış açısına göre yapılmalıdır.

Göller bölgesi ve Prizren bölgesi alternatif turizm arz potansiyeli açısından zengindir ve her iki bölge de kendi ülkeleri içinde diğer bölgelerle aralarında gelişmişlik farkı olan coğrafyalardır. Bu bölgelerde sahip olunan alternatif turizm arz potansiyelinin planlı ve etkin uygulamalar sonucunda canlandırılması, bölgenin gelirini arttıracak, yatırımlar

artacak, yeni istihdam olanakları sağlanacak ve bu sayede kaybedilen ekonomik ve sosyal cazibe yeniden kazanılarak gelişmişlik farkları azaltılabilecektir. Özellikle son yıllarda turizm taleplerinde ortaya çıkan değişimler, klasik turizm anlayışının yerini yavaş yavaş doğa, tarih, kültür, spor turizmi gibi alternatif turizm türlerine bırakmaya başladığını göstermektedir. Hem Göller bölgesi hem de Prizren bölgesi turizm talebinde ortaya çıkan bu değişime cevap verebilecek durumda olan iki bölgedir.

Bu çalışma ile Göller bölgesi ve Prizren bölgesi halkının turizm sektörüne bakışları hakkında tutum ölçümleri yapılmaya çalışılarak, her iki bölge için turizm sektörüne yönelik kalkınma dinamiği potansiyeli ölçülmüş ve bu çerçevede model tespitine çalışılmıştır. Araştırma üç aşamada tamamlanmıştır. İlk aşamada, bölgeler ile ilgili olarak kavramsal çerçeve oluşturulmuş, ikinci aşamada, Göller bölgesi ve Prizren halkına yönelik olarak bu bölgenin turizm arz potansiyeli, bölge halkının bu potansiyele yönelik farkındalık seviyesi ve bu potansiyelin bölgenin ekonomik kalkınmasında kullanılıp kullanılmayacağına tespitine yönelik olarak alan araştırması yapılmış ve üçüncü aşamada ise, elde edilen veriler bilgisayar programına işlenerek analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler frekans dağılımları ile başlamış, faktör analizi ile devam etmiş ve korelasyon analizleri ile sona ermiştir.

Faktör analizi sonunda bölgede sahip olunan turizm sektörüne yönelik avantajlar “dışsal faktör” grubunu oluştururken, turizm sektörü önünde engel olarak kabul edilen değişkenler ise “içsel faktör” grubunu oluşturmuştur. Bu durum hem Prizren hem de Göller bölgesi için büyük benzerlik göstermiştir. Bu açıdan her iki bölge halkının tutum ve bakış açısının turizm ve bölgesel kalkınma arasında ciddi ilişki olduğu inancını ortaya koyması açısından önemli bir bulgudur. Bu analizlerden elde edilen veriler ışığında her iki bölge için ayrı ayrı başlangıç ve sonuç modelleri oluşturulmuştur. Turizm sektörü konusunda avantaj ve dezavantajlar farklı farklı tespit edilmiş ve bu değişkenlerin bölgenin ekonomik kalkınmasına ne yönde hizmet edeceği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Göller bölgesi ve Prizren bölgesinin ekonomik ve sosyal kalkınmasında hem dışsal hem de içsel faktörlerin harekete geçirilmesi halinde alternatif turizm potansiyelinin bölgesel kalkınmada bir dinamik olarak kullanılabileceği ortaya konmuştur. Ancak her iki bölge için sahip olunan potansiyelin harekete geçirilmesi için bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler; bölge ile ilgili tanıtımların yapılması, alt ve üstyapı olanaklarının iyileştirilmesi, tesislerdeki hizmet kalitesinin artırılması ve buralarda istihdam edilecek nitelikli personel yetiştirilmesi, kamu ve özel kesimin sektördeki yatırımlarının artırılması, bölgelerde bulunan ormanlık alanların daha verimli kullanımının sağlanmasıdır. Göller bölgesi halkı ile Prizren bölgesi halkının turizme bakış açısı büyük benzerlik göstermektedir. Bu nedenle bu iki bölge arasında turlar düzenlenmesi ve iki halkın öncelikle turizm sektörü faaliyetine birbirleri ile başlamaları yararlı olacaktır. Ayrıca üniversiteler arasında öğrenci alışverişi yapılması ve özellikle Prizren’in ihtiyaç duyduğu turizm eğitiminin Göller bölgesinde bulunan Süleyman Demirel Üniversitesi ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve bağlı Meslek Yüksek Okullarında verilerek karşılanması turizmin geliştirilmesi açısından yerinde olacaktır. Diğer taraftan her iki bölgenin sahip olduğu turizm arz potansiyeli harekete geçirildiği takdirde bölgesel kalkınmanın temel değişkenlerini harekete geçirebileceği ve bölgelerin kalkınması için önemli bir destek sağlanmış olacağı değerlendirilmektedir. Bu destek söz konusu bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardımcı olabileceği gibi, aynı zamanda Prizren için ülkenin ihtiyaç duyduğu sermaye birikiminin sağlanması açısından da büyük öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, R. (2003). Isparta Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı-Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Yayın No:112, Ankara.
- DİNÇER, F.İ. ve KOÇ, U. (1998). "Isparta İli Turizm İşletmelerinde Hasılat Yönetiminin Uygulanması", I. Ulusal Turizm Sempozyumu, 17-19 Eylül 1998, Eğirdir.
- EVLİYAĞLU, S. (1994). Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları, Ankara.
- EYMEN, E. (2007). SPSS 15 Veri Analiz Yöntemleri, İstatistik Merkezi yayın No:1.
<http://prizren360.com/tr/what-to-visit/rekreasyon>, 20.05.2013.
<http://www.burdur.gov.tr>, 10.04.2012.
<http://www.burdurkulturturizm.gov.tr>, 10.04.2012.
<http://www.isparta.turizm.gov.tr>, 10.04.2012.
- ISPARTA KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (2006). Güller ve Goller Diyarı Isparta, Isparta Tanıtım CD'si.
- İTO (1997). Karadeniz Bölgesinde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılaşma, İTO Yayını, İstanbul.
- KALAYCI, Ş. (2006). "Faktör Analizi", SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 2. Bs., asil yay., Ankara.
- PRİZREN BELEDİYESİ (2011). Prizren Katalogu, Prizren Belediyesi yay.
- SOLEY, S. (1998). Turizmde Yapısal Gelişim, Ankara.
- TURİZM BAKANLIĞI (2003). Türkiye'nin Turizm Değerleri: Isparta, T.C. Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Cilt:3.
- YILDIRIM, İ. ve YAMAN, B. (2001). "Isparta ve İlçeleri Dini Yapıları: Camiler ve Kiliseler", Goller Bölgesi Sempozyumu, 07-08 Eylül 2000, Isparta, 97-107.